

Μια γενναιόδωρη δόση ελπίδας

Αν ένα κείμενο μπορούσε να γεννήσει ελπίδα, να την προτείνει, να την προσφέρει, να τη μεταδώσει, να τη μοιραστεί, να τη διαδώσει ευρύτερα, θα ήταν το κείμενο που θα ήθελα να γράψω εδώ...

Ίσως μεγάλοι ποιητές μπορούν να γράψουν τέτοια κείμενα, αλλά, εν γένει, η ελπίδα δεν είναι θέμα προγραμματικών δηλώσεων. Υπάρχει πρώτα απ' όλα σαν μοιρασμένη βεβαιότητα μέσα στην πράξη και τη ζωή όποιων την πιστέψουν, την αγκαλιάσουν, εμπνευστούν από αυτή και με τη σειρά τους την εμπνεύσουν γύρω τους και καταφέρουν να τη μοιραστούν. Τα μέλη του ΚΕΘΕΑ, κι όσοι δίπλα τους δουλεύουν όλα αυτά τα χρόνια στα προγράμματά τους, αυτό κάνουν, αυτή την ελπίδα εμπνέουν και από αυτή εμπνέονται, δίνοντας ένα μέτρο σπάνιας ευθύτητας, ήθους και πολιτισμού. Όλοι μαζί δημιούργησαν και συνεχίζουν να δημιουργούν τις προϋποθέσεις για ένα τέτοιο μοίρασμα της έμπνευσης και της ζωής μέσα από την πράξη και τη σύμπραξη. Η έκθεση που παρουσιάζεται σήμερα στο Φεστιβάλ Αθηνών, μετά την παρουσίασή της την άνοιξη που μας πέρασε στο Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης στη Θεσσαλονίκη, τεκμηριώνει μια τέτοια διαδικασία μοιράσματος της έμπνευσης και της ελπίδας. Μετά την πυρκαγιά που κατέστρεψε το ζωτικό χώρο των έγκλειστων μελών του ΚΕΘΕΑ στις φυλακές του Κορυδαλλού, η διαδικασία που επέτρεψε να μετατραπεί ο καμένος χώρος σε χώρο ενός πνευματικού και καλλιτεχνικού βιώματος είναι υποδειγματική.

Το συλλογικό εργαστήρι που έστησε ο Μανώλης Χάρος με τα μέλη και το θεραπευτικό προσωπικό του ΚΕΘΕΑ έγινε μάθημα ζωής που επιτρέπει να επεξεργαστεί κανείς το βίωμα το ίδιο της καταστροφής και του τόπου των φυλακών σαν πρώτη ύλη μιας ψυχολογικής, φαντασιακής και αισθητικής ανάγνωσης του βιωμένου τόπου και του πνευματικού χώρου. Η διαδικασία αυτή επιτρέπει την αναβίωση του τόπου μέσα από τη μνήμη και τη φαντασία, μέσα από τη δυνατότητα του αναστοχασμού και της ερμηνείας της πραγματικότητας που ξαναδιαβάζει τα στίγματα και τα σημεία με τρόπο προσωπικό και πρωτότυπο. Η ανάγνωση αυτή, που φέρνει τον καθένα αντιμέτωπο τόσο με ό,τι έχει μπροστά του όσο και με ό,τι κρύβει μέσα του, επιτρέπει να μετατραπεί ο ερειπωμένος τόπος σε χώρο ζωής κι ελπίδας, σε τόπο αναδιοργάνωσης της σημασίας και αναθεώρησης της ζωής.

Όταν ο Λεονάρντο Ντα Βίντσι προέτρεπε τους ζωγράφους, όταν θέλουν να ζωγραφίσουν μια τοιχογραφία, να μην ψάχνουν αφηρημένες ιδέες μέσα στο μυαλό τους, αλλά να κοιτάζουν μπροστά τους τον ίδιο τον τοίχο που προτίθενται να ζωγραφίσουν και να δουν μέσα από τις ρωγμές και τα σημάδια του χρόνου επάνω του να αναδύονται οι εικόνες και οι μορφές που θα ζωγραφίσουν, έδινε ακριβώς το νόημα που το εργαστήρι αυτό σήμερα ολοκληρώνει στο έργο που παρήγαγε συλλογικά. Ο ζωτικός χώρος του ανθρώπου δεν περιορίζεται ούτε σε ποσοτικά κριτήρια κτιριακής κατασκευής ούτε σε αφηρημένες έννοιες της ελευθερίας. Αντίθετα, είναι ένας χώρος σύμφυτος με τη δυνατότητα να σκεφτείς, να οικειοποιηθείς, να θυμηθείς, να επικοινωνήσεις, να κατοικήσεις και να μετατρέψεις ό,τι σε περιστοιχίζει. Εκφράζει την αδιαπραγμάτευτη δυνατότητα να συμμετάσχεις στην πραγματικότητα μέσα στην οποία ζεις, ακόμα και σε σωφρονιστικά ιδρύματα. Να μπορείς, δηλαδή, όχι απλά να υφίστασαι την πραγματικότητα ως ποινή ή τετελεσμένο γεγονός, αλλά να σου επιτρέπεται να μάθεις, να ζήσεις, να ελπίζεις, να μετατρέψεις μαζί τον εαυτό σου και τον περίγυρο μέσα στον οποίον η πολιτεία σε περιορίζει για να γίνεις καλύτερος. Αυτή είναι η βάση του ζωτικού χώρου και του χώρου ελευθερίας ενός ανθρώπου, ακόμα και όταν είναι περιορισμένος, γιατί ο περιορισμός αυτός και η στέρηση ακόμα γίνονται «υπό όρους». Και πρώτος και απαραίτητος όρος πρέπει να είναι η ελπίδας που οδηγεί στην ανάκτηση της ελευθερίας και στην επιστροφή στη ζωή.

Το έργο που παρουσιάζεται σήμερα μέσα από τις φωτογραφίες που ξανακάνουν τη διαδρομή των μελών του ΚΕΘΕΑ στην καμένη πτέρυγα του Κορυδαλλού, είναι ένας πρωτότυπος κι ουσιαστικός τρόπος ανάκτησης της ελπίδας και επιστροφής στη ζωή. Ο τρόπος με τον οποίον τα μέλη επεμβαίνουν μέσα από εικαστικές σημειώσεις στους τοίχους, διαβάζοντας ανάμεσα στα αποκαϊδία μορφές και κινήσεις, πρόσωπα και σώματα, βιώματα και όψεις, απηχεί σίγουρα ένα μέρος της καθημερινής διαδρομής στον εσωτερικό κόσμο όποιου έχει αποφασίσει ότι μπορεί να ελπίζει, ότι μπορεί να ξαναδιαβάσει το χαμένο χρόνο, την καμένη γη, την ερειπωμένη ζωή του με άλλη αίσθηση της δύναμης, της χαράς, της φαντασίας, της ελπίδας, της προοπτικής...

Όταν η τύχη που αφορά τη ζωή των ατόμων και η τύχη που αφορά τη ζωή των θεσμών μπορούν να διαβαστούν μαζί, τότε η πολιτεία μπορεί να ελπίζει. Η καμένη γη των σωφρονιστικών ιδρυμάτων δεν είναι λιγότερο άπελπις από την καμένη γη των ανθρώπων που τα κατοικούν. Η ελπίδα και η συμμετοχή των ατόμων που μετράνε το χαμένο χρόνο της ζωής τους προσφέρει πολύ καλύτερες προοπτικές αντίληψης από τα αφηρημένα σχέδια επί χάρτου. Από κοινού τα βιώματα και οι σημειώσεις πάνω στον ίδιο τον τοίχο της έγκλειστης ζωής μπορούν να ορθώσουν μια τοιχογραφία μέσα στην οποία οι ρωγμές των ανθρώπων και οι ρωγμές των θεσμών συναντιόνται και συνδιαλέγονται, προσφέροντας μια εικόνα του μέλλοντος ως ελπίδα κι έμπνευση όχι μόνο μιας καλύτερης ζωής, αλλά μιας καλύτερης κοινωνίας. Γιατί καμία κοινωνία δεν μπορεί να προοδεύσει μέσα από καταδίκες και ποινές, αν δεν καταφέρει παράλληλα να εμπνεύσει ελπίδα και εμπιστοσύνη στο δίκαιο. Και αποτελεί αναφαίρετο δίκαιο να μπορεί να μαθαίνει κανείς συνεχώς μέσα από τον πόνο και το πάθος, να ανασκευάζει αδιάκοπα την αδικία και να κάνει το πάθος, μάθος.

Έτσι, σήμερα οι τοίχοι της καμένης πτέρυγας των φυλακών του Κορυδαλλού, χάρη στα μέλη του ΚΕΘΕΑ και το εργαστήρι που έκαναν με το Μανώλη Χάρο, μετατρέπουν τα ερείπια της πυρκαϊγιάς σε χώρο αναστοχασμού, σκέψης, φαντασίας, αντίληψης και πράξης εικαστικής, καλλιτεχνικής, πολιτισμικής. Οι σημειώσεις και οι φωτογραφίες τους προσφέρονται στον καθένα και προσφέρουν αυτοσυγκέντρωση και προσοχή σ' ό,τι περιβάλλει τη ζωή όσων έμειναν και μένουν εκεί. Εκφράζουν συνολικά τη συλλογική ελπίδα που μετατρέπει την καμένη γη σε πρόσφορο χώμα έμπνευσης, μοιρασιάς, δημιουργίας, αυτογνωσίας και πολιτισμού. Με βαθιά συγκίνηση είδα το έργο αυτό και είμαι σίγουρος πως συνιστά μια σπάνιας ποιότητας τοιχογραφία της ανθρώπινης ψυχής κι ό,τι πιο πολύτιμο και αγαπητό κρύβει μέσα της. Αποκαλύπτεται στα μάτια μας σαν μια απροκάλυπτη έκφραση αγάπης για τη ζωή και πίστης στην ελπίδα που τη θρέφει και τη θεμελιώνει. Το συναίσθημα αυτό που μας μεταδίδει και η ελπίδα που γεννά είναι ό,τι πιο καίριο κι επείγον μήνυμα στην εποχή μας.

Ντένης Ζαχαρόπουλος Καλλιτεχνικός Διευθυντής του Μακεδονικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης, Θεσσαλονίκη.